

*Stedelijke voorziening met
verbeterde beeldende en ruimtelijke functies*

Marie-Louise
Hoedemakers
Landschapsarchitect

Fotografie:
Laura de Graaff,
DeMakersVan, Stadsdeel
Zuidoost/Ballast Nedam

Een nieuw Bijlmerpark met nieuwe functies en sferen

Sinds enkele maanden is het eerste deel van het vernieuwde Bijlmerpark opengesteld.

Komende zomer wordt het vernieuwde Bijlmerpark in Amsterdam Zuidoost geopend. Daarmee komt er definitief een eind aan het achterhaalde programma van het park. Nu al is een deel van het park vernieuwd en ook het nieuwe sportpark is al in gebruik genomen. geopend.

In Groen van september 2010 beschreef Frank Josselin de Jong† c.s. dat veel jonge parken in Nederland heringericht worden. Niet omdat het bomenbestand aan vervanging toe is, maar omdat de inrichting ruimte geeft aan een achterhaald programma. Het Bijlmerpark in het Amsterdamse Stadsdeel Zuidoost is zo'n park en hier was zelfs het bomenbestand aan vernieuwing toe. Sinds enkele maanden is het eerste deel van het vernieuwde park opengesteld en is het nieuwe sportpark in gebruik. In de zomer van dit jaar wordt het gehele park geopend.

STEDELIJKE HERSTRUCTURERING AMSTERDAM ZUIDOOST

Het Bijlmerpark is het stadspark van het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost. Sinds 1992 heeft dit gebied, een Amsterdamse buitenwijk die in de jaren '60 en '70 werd ontwikkeld na een rigoureuze transformatie van de Bijlmermeerpolder, een voortdurende stedelijke herstructurering ondergaan. De oorspronkelijke stedelijke structuur van de Bijlmer werd gekenmerkt door een niet-stedelijke omgeving met hoge flatgebouwen in een doorlopend landschap met gescheiden infrastructurele netwerken voor voetgangers, fietsers en automobilisten. De werk- en woongebieden werden gescheiden en faciliteiten lagen ver uit elkaar. Tegen het eind van de jaren '80 stapelden de (sociale) problemen zich

op. Er werden verschillende vergeefse pogingen ondernomen om de situatie te verbeteren, zonder iets aan de stedelijke structuur te veranderen. Daarna werd er een radicaal en integraal herstructureringsproces gestart. Dit herstructureringsproces richt zich op de differentiatie tussen de woonomgeving en de groene omgeving, meer commerciële activiteiten en de realisatie van nieuwe centra (zie: 'Amsterdam Zuidoost' door Dick Bruijne e.a.; Thoth 2002). Het laatste hoofdstuk van dit proces is de vernieuwing van het Bijlmerpark.

HET BIJLMERPARK IN EEN NIEUW ZUIDOOST

Het afgelopen decennium is Amsterdam Zuidoost een secundair stedelijk centrum voor Amsterdam geworden met grootschalige faciliteiten als de Heineken Music Hall, Amsterdam Arena en Winkelgebied Arena. Parallel aan deze ontwikkeling is het woningaanbod drastisch veranderd: veel hoogbouw is gesloopt en vervangen door eengezinswoningen. Hierdoor is de hoeveelheid openbare ruimte aanzienlijk verminderd. In 1986 stelde Rem Koolhaas al dat de homogeniteit van het maaiveld zou moeten worden aangepakt. Hij betreurde het feit dat het stadsleven voor 50.000 mensen beperkt bleef tot onschuldige activiteiten zoals een wandeling, pootje baden in een vijver of vissen (zie: 'Amsterdam Zuidoost' door Dick Bruijne e.a.; Thoth 2002). In het beleid voor de vernieuwing van de

Een luchtfoto van het park: een romantische setting rond een centraal gelegen sportcomplex.

Ondanks de economische crisis nadert het Amsterdamse Bijlmerpark zijn voltooiing. Grote vraag: hoe zal de stad ermee omgaan? De voortekenen zijn gunstig: de eerste reacties van bewoners zijn enthousiast.

Een herkenbare vormgeving van de entrees zorgen voor een duidelijke identiteit.

In de bruggen en poorten is de naam Bijlmerpark verwerkt.

De paden slingeren door het glooiende Bijlmerpark; ze nodigen uit tot steeds weer andere wandelingen.

openbare ruimte is het accent verlegd van kwantiteit naar kwaliteit. Daarnaast is er aandacht voor de bruikbaarheid van openbare ruimtes. Het Bijlmerpark moet zowel het belangrijkste park in het bebouwde gebied worden als een nieuwe woonomgeving vormen met een programma van zo'n zevenhonderd woningen.

ACTIEVE EN BEELDENDE BEGRENZING

In 2003 won Mecanoo architecten de ontwerp-wedstrijd voor de vernieuwing van het park met een plan dat een nieuwe urbane begrenzing maakt aan de lange zijdes van het park. Deze randen - voorheen bepaald door anonieme verhoogde wegen - zijn in het plan van Mecanoo architecten vervangen door nieuwe linten van woonbebouwing. Deze krachtige en eenvoudige ingreep zorgt voor een actieve en beeldende begrenzing, en is tegelijkertijd een inkomstenbron voor de herontwikkeling van het park. Dit concept leidt tot een nieuwe configuratie van de ruimtelijke en sociale structuur: de woningen zijn de ogen en oren van het park.

VERBETERDE BETEKENIS

Het park is vormgegeven als een romantisch park rond een centraal gelegen sportcomplex. De uitdaging in de uitwerking was om de betekenis van het park in zowel beeldende, ruimtelijke en functionele zin te verbeteren. Het nieuwe park had nieuwe functies en sferen nodig om als stedelijke voorziening mee te draaien. Ook de aansluiting op het stadsdeel moest worden verbeterd. De doordering van routes vanuit het stadsdeelcentrum en de omliggende woonwijken is een belangrijke voorwaarde voor het succes van het park. Een herkenbare vormgeving van de entrees met bruggen en poorten zorgen voor een duidelijke identiteit bij binnenkomst van het park. Elke entree heeft een naam die in de bruggen of poorten is verwerkt.

FLINK OPGEHOOGD

Tegelijkertijd zijn ruimtelijk, beeldend en temporele kwaliteiten van landschap en natuur nog steeds noodzakelijk ingrediënten in een stadspark. Deze aspecten moesten significant beter neergezet worden dan voorheen. Het oude park bestond uit monotone bosschages en grasvelden en ontbeerde herkenbaarheid en identiteit. Door de lage ligging was het zo nat dat de bruikbaarheid beperkt was. Ruim de helft van het park is met minimaal 60 cm opgehoogd om een droge en draagkrachtige basis te bieden voor het vernieuwde park. Binnen het

park zijn er naast het rondje park diverse routes die gekoppeld zijn aan verschillende beplantingsferen in het park die de seizoenen benadrukken. De paden slingeren door het gloeiende Bijlmerpark en verbinden het 'culturele' noordelijke deel van het park met het 'natuurlijke' zuidelijke deel. Zo wordt de bezoeker uitgenodigd om elk seizoen een ander deel van het park te ontdekken. In de magnolia-vallei loop je in het voorjaar door één grote roze wolk. In de zomer bloeien de zwanenbloemen, blauwe irissen en het Koninginnekruid in de oevers van het natuurpark. Vanaf de Vlinderheuvel, een heuvel beplant met vier soorten vlinderstruik waarop een uitkijktoren gebouwd is, is het uitzicht spectaculair. Aan de hoofdroute, het rondje park, liggen drie esplanaden. De Tribune-esplanade heeft zicht op de Grote Weide, het speelveld en evenemententerrein van het park. Vanaf de bankjes op de Natuuresplanade kan genoten worden van het zicht op de natuurpoel, de vlinderheuvel en de vlonder. De sport- en spelesplanade wordt een belangrijke speelvoorziening voor het stadsdeel.

SPORT- EN SPELESPLANADE

De sport- en spelesplanade ligt dicht bij de hoofdreef aan de zijde van het Marktplaatsplein en is een grote openbare speelvoorziening voor alle leeftijden. Het programma van eisen is samengesteld met de uitkomsten van een intensief participatietraject met kinderen en jongeren van diverse scholen en jongerenorganisaties uit Zuidoost. Aan de partici-

panten is gevraagd om op een poster van het park te verbeelden of te beschrijven wat zij willen doen in het park. Ter voorbereiding zijn de kinderen op excursie geweest naar het Bijlmerpark of naar sport- en spelvoorzieningen in het land. Deze kinderen willen natuurlijk net als kinderen overal ter wereld kunnen spelen met zand en water, klimmen, schommelen, balspelen doen, skaten en hangen. Al deze wensen zijn in het ontwerp verwerkt en dat bevat dan ook een dubbele skatepool, een combiveld met klimwand, een water- en zandspeeltuin, een schommelweide en een strip met verschillende klim- en klauterbruggen. Opvallend was dat kin-

Bij de sport- en spelesplanade was de inbreng van kinderen heel belangrijk; met behulp van posters kon worden aangegeven wat er op dit punt van het park werd verwacht.

Vrijwel alle wensen die door de kinderen werden geuit konden in het ontwerp van de sport- en spelesplanade worden verwerkt.

Het deelraadbestuur van Amsterdam Zuidoost koos bewust voor een centrale ligging van het sportpark.

deren van alle leeftijden aangaven dat veiligheid, een schone speeltuin, toezicht en georganiseerde activiteiten onontbeerlijk zijn voor het slagen van deze voorziening. De sport- en spelesplanade is daarom georganiseerd rond een gebouwtje waarin een activiteitenbegeleider speelgoed kan uitlenen, waarin toiletten zijn en dat bergruimte heeft voor bijvoorbeeld de naschoolse opvang. Dit gebouwtje is de basis van een uitkijk- en klimtoren.

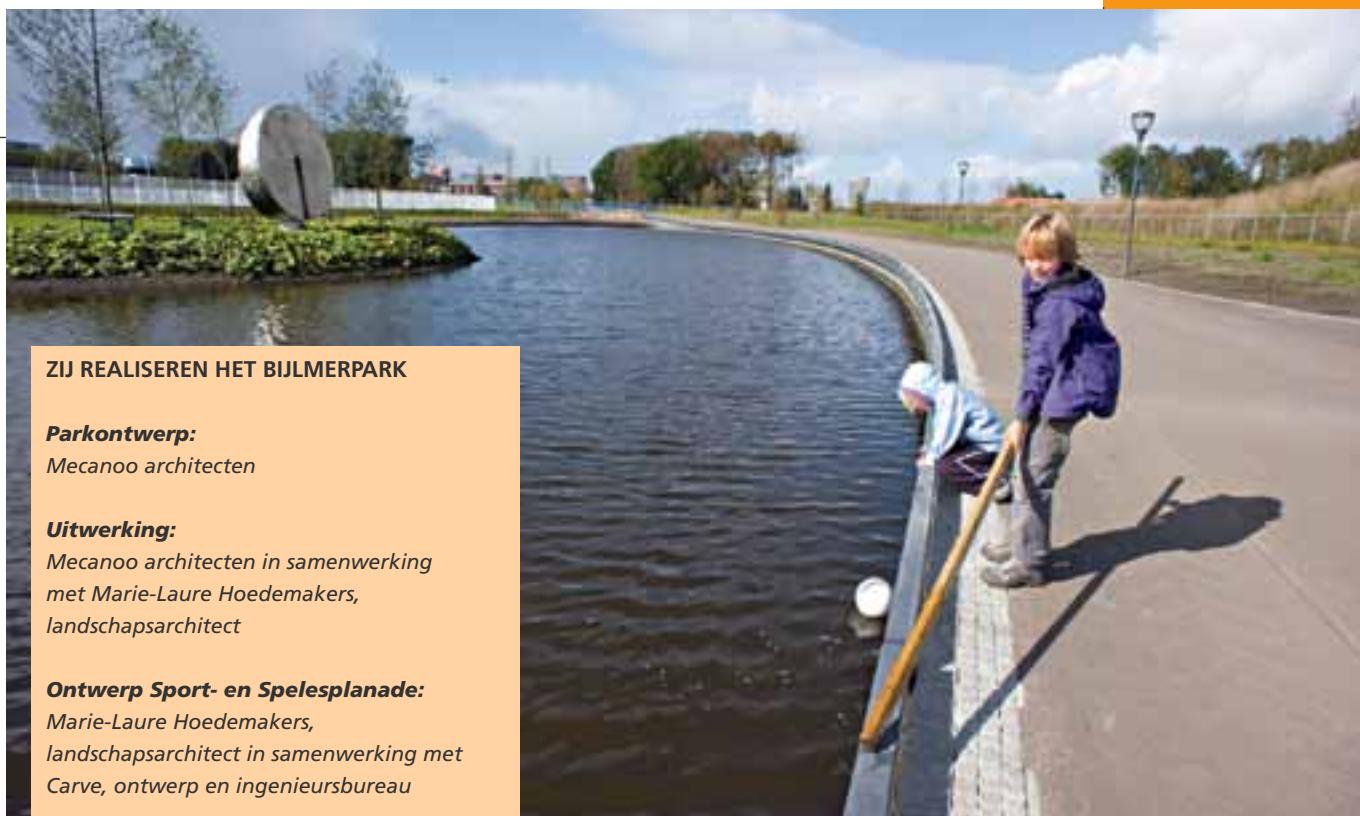
SPORTPARK

Hoge grondprijzen hebben steeds meer binnenstedelijke sportcomplexen doen verdwijnen naar de randen van steden. In Amsterdam Zuidoost koos het deelraadbestuur voor een centrale ligging van het sportpark in het stadsdeel, midden tussen de woonwijken. Het sportpark is lopend of met de fiets goed bereikbaar. Het sportpark bestaat uit een voetbaldeel, noordelijk van de Karspeldreef en een atletiekdeel, zuidelijk van de Karspeldreef. De dreef is een relict uit de oude Bijlmer: een autoweg op een dijklidlichtheid die langzaam-verkeerroutes ongelijkvloers kruist. Deze dreef kruist het park. Het verenigingsgebouw is tegen en in het talud van de dreef gebouwd en het hoogteverschil maakt dubbel grondgebruik mogelijk: het dak ligt op dreefniveau en funktioneert als parkeerplaats. Het verenigingsgebouw huisvest naast kleedruimtes en de sportkantine een kinderdagverblijf en naschoolse opvang. De sportvelden worden intensief gebruikt: in de avonden en weekenden door de sportverenigingen en overdag door scholen en de naschoolse opvang.

HEKWERK EN KUNSTWERKEN

Het 1200 meter lange hekwerk 'Home Sweet Home' scheidt het sportpark van het park. Dit kunstwerk is als een kanten keukengordijn rond het sportpark gespannen. In het gevlochten hekwerk zijn zo'n tachtig verschillende patronen en decoraties verwerkt die hun oorsprong vinden in de verschillende culturele achtergronden en door bewoners zijn aangereikt. Door binnen het sportpark alle hekken en tribunes in één kleur grijs uit te voeren krijgt het witte hek de volle aandacht.

De bestaande kunstwerken zijn allemaal teruggeplaatst in het park. Ze vormen het collectief geheugen van het park. Veel van deze werken zijn locatie-specifiek. Het ontwerp van het park is zo drastisch gewijzigd dat de werken op hun oude plek niet tot hun recht zouden komen. Voor elk kunstwerk is een locatie uitgewerkt die dezelfde landschappelijke condities heeft als de oude locatie. De relatie tussen kunstwerk en omgeving blijft daarmee gelijk.

ZIJ REALISEREN HET BIJLMERPARK

Parkontwerp:

Mecanoo architecten

Uitwerking:

Mecanoo architecten in samenwerking met Marie-Laure Hoedemakers, landschapsarchitect

Ontwerp Sport- en Spelesplanade:

Marie-Laure Hoedemakers, landschapsarchitect in samenwerking met Carve, ontwerp en ingenieursbureau

Ontwerp verenigingsgebouw:

DaF architecten

Ontwerp hek 'Home Sweet Home':

DeMakersVan

Advies herplaatsen kunstwerken:

Geert Lebbing

TOEKOMST

Hoewel de stadsvernieuwing in Amsterdam Zuidoost bijna is afgerond, stagneert ook hier de woningbouw door de economische crisis. Dit vertraagt de bouw van de lange wanden van het park. Ook de aanleg van het Marktpllein, dat deel

uitmaakt van de route tussen Winkelcentrum de Amsterdamse Poort, het Anton de Komplein en het Bijlmerpark stagneert. Deze route is een voorname toegang tot het park maar ligt er desolaat bij. Een slechte verankering in de omgeving is een risico voor het park. De bouwkavels worden daarom tijdelijk ingericht als park en gaan tot de start van de bouw deel uit maken van het park.

2011 wordt een spannend jaar voor het Bijlmerpark. De voltooiing nadert, het park gaat groeien en gebruikt worden. Hoe zal de stad ermee omgaan? De eerste reacties van bewoners zijn enthousiast.

Alle bestaande kunstwerken zijn teruggeplaatst in het vernieuwde park.

'Home Sweet Home': een indrukwekkend, 1.200 meter lang 'gekantklost' hekwerk dat werd ontworpen door Demakers. Er zijn zo'n tachtig verschillende patronen en decoraties in het hekwerk verwerkt.